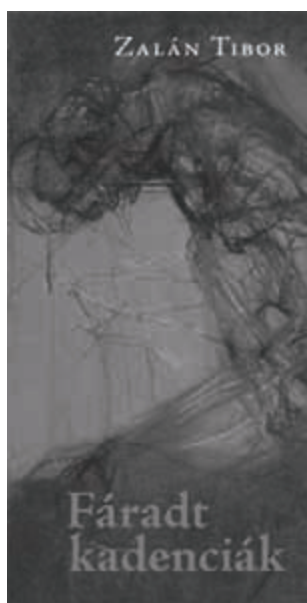

A rendteremtés kényszere

ZALÁN TIBOR: FÁRADT KADENCIÁK

Kortárs Könyvkiadó
Budapest, 2012
64 oldal, 2500 Ft

Világfájdalom, undor, veszteglés, válság, hiány, depresszió, haláltudat – sorolhatók szinte automatikusan a kétezres évek Zalan-köteteinek visszatérő beszédpozíciói. A Zalan-líra jellegzetes panasa az élet tartalmatlanságáról az eszközbeli, formai változatosság miatt nem vált unalmassá: a *szállás rossz ágyon* (Tiszatáj könyvek, 2005) című kötetben a jellemző tematikát a költő poétikai eszköztárának katalógusa egészítette ki, a *dünyögés, félhangokra* verseiben (Kortárs, 2006) pedig az intertextualitás lehetőségeinek feltérképezése. A *Fáradt kadenciák*ban azonban a látványos kísérletezés elmarad – mintha a játékra kész líra kimerült volna, és a rendteremtésre vágya.

A „radikális eklekticizmus” helyett az új kötetben tizenöt számozott, precízen egyformára, kiszámíthatóra alakított vers követi egymást. Mégis úgy érezni, mintha a számok, az arányok és a (főként kereszt-, páros) rímek inkább csak (ön)ironikus útjelzők lennének, amelyek szigorú határok közé szorítanák a játékeret. Hogy a merev forma és az ismerős pozíció hatására az olvasás ne csússzon át az unalomba, a *Fáradt kadenciák* apró adagokban csempészi be a lázadást a zaláni formabontó és formavesztő eszközökön keresztül (például a szakaszvégi áthajlásokkal, az erőszakos szó- és szintagmamszésekkel, a központozás hiányával, a sorokon belül nagybetűvel kezdődő szavakkal, a rímtelen sorokkal vagy a megszólított váltakozásával).

A versek hosszúsága, a gyakran visszatérő keretezésük olyan illúziót keltenek, mintha a lírai én a korábbi, jellemzően a nyelv működésére fókuszáló kötetek után a narráció, az átadás, a reflexió lehetőségét keresné. A szándékos rontottság hatására azonban az olvasás meg-megakad, a szókapcsolatok, egymást követő sorok/strófák többféle értelmezése kikökkent, például: „Táncol a kobra Közel az arcod/ Beléd mart most a másikat tartod/ Város az éjszakát, amit elhoz/ melyben nem hallod már szeret – átkoz”. (5.) Az elvárás és a tapasztalat feszültségéből pedig türelmetlenség fakad: mintha egy a jelenből kiszakadt, „az örökös múlt időben” váró öregember összefüggéstelenül, hagymázasan próbálná elégségesen tolmácsolni az érzéseit, rátestálni kétségbeesését a világ-

ra. Mindezt a korábbiaknál kevesebb provokációval, több megfáradt belenyugvással teszi: „Nagy árat fizet azért hogy így él/ a vég fárasztó lesz láb felől ágytól/ Már nem remél csak napokat tördel/ bémult tudattal öngyilkos közönnyel”. (12.)

A depressziós, monoton hangon darált szavak szürrealisztikus, intenzív képeket teremtenek, ezzel is érzékeltetve azt a diszharmóniát, amelyet a belső feszültség valamilyen normába fojtása szül. A kereteket, a „megutált testet” néhol mégis szétfeszítő energia hatására idegen képek töltik fel a gondosan tervezett formát: elrontott rímek, zavaros képek, össze nem illő mozaikdarabok kerülnek egymás mellé. Például a 14. vers záró strófájában: „Ürösségek ringnak a múlt ágain/ szépség a szenvedésből megfogon/ szárnyáról vér szítál s ez nem meglepő/ Színes lepkéket játszik az idő”. Azonban míg az említett korábbi két kötetben ezen technika célja a nyelvi, költői sablonok és panelek szétzúzása, felszabadítása volt, itt erősebbnek tűnik a vágy arra, hogy felszámolja végre a kifejezés (és ezen keresztül a lírai én) válságát – legalábbis erre utalhat a 14. vers egyik szakasza: „Meggzólítaná de azt nem meri/ fél hogy válaszol s a válasza teli/ váddal s egy új élet hamis rajzával/ amit rég tud de sohasem vállal”.

Nem véletlenül térek vissza újra és újra a mintha-helyzetekhez. A *Fáradt kadenciák* az egyértelműsítés helyett az érzékeltetést választja – ez történik a legendák meg-/felidézése során is: erős evokációk helyett a jelentésmezőket hozza játékba, olyan szavakat, szókapcsolatokat épít be a szövegekbe, amelyek nem pusztán egy-egy verset, hanem életműveket, különböző irányzatokat is szimbolizálnak, például az idézett 14. versben a József Attila-i motívumok vagy a 10. darab pascali nádszál-hasonlata. A kötetet illusztráló Kovács Péter-grafikák szintén a sejtetést szolgálják – de ellenkező mechanizmussal: a látszólag minden tudatosság, ábrázolt tartalom nélkül kacskaringózó vonalakból arcok, torzók, érzelmek tűnnek elő. Akárcsak Zalán Tibor elütő, a formai kényszer hatására mégis összeálló mozaikdarabjaiból.

Petőcz András írja, hogy „Zalán Tibor a beatkorszakkal indult lázadó avantgárd utolsó, jelentős »mohikánja«”. (Petőcz András: *Innen és túl az avantgárdon – Zalán Tiborról = A jelbenlétezés méltósága*, Colosseum, Budapest, 1990, 137–139.) A beatkorszak emblematikus könyvének, Jack Kerouac *Útonjának* 2007-ben kiadott eredeti változatával a szerkesztők erőteljes szándéka volt, hogy az olvasók a beatbibliára végiggondolt művészregényként tekintsenek. Ezt a teremtett ösztönösséget, művi spontaneitást vetíti előre a *Fáradt kadenciák* címe is: a kadencia a versenyművek végén elhangzó virtuóz, gazdagon díszített, de improvizált (vagy legalábbis annak tetsző) zárlat, amely egyúttal a befejezettségre, a formaalkotásra is utal. (És ironikusan összecseng a kádenciával, az elmés megjegyzéssel is.)

A kétezres évek Zalán-lírájának automatikussá lett életidegensége a 2012-es kötetben formailag ugyan megnyugszik, ezzel a lezárás látszatát kelti, azonban a szélsőséges érzések (a félelem, a düh, a halálvágy, a kétségbeesés, a rémület, a remény) rendre szétzilálják a kereteket. Így konkrét szöveghelyek helyett a kötetegész teremt meg a felszín alatti zaklatottságot: a *Fáradt kadenciák* a poétikai eszközök, a formaváltozatok után a kötetkompozíció lehetőségeivel játszik.

Varga Betti